

מנחם מנדל הניג

דומ"ץ פינסק קארלין

יחזקאל 44

פניח"ק ירושלים תוכב"א

בס"ד יא אדר ב' תשעו חודש שמרבינ בו בטמחח-אין שמחח אלא בבשר

בענין כשרות העופות המצוי בהם לקותא בראש השוק

ת שהודעתי בשער בת רבים כי העופות שיש בהם הלכותא, הנעשית ע"י זריקת החיסון, הרי הם ורים באיסור ראורייתא, וזאת בעקבות בריקה שעשיתי בג' עופות, ומצאתי בהם קלקולים בגיד שהיו זים לי כוראי טריפה.

כעת ב"ה, לאחר שהייתי במשחטה למעלה מחמש שעות, ובדקתי עשרות רבות של עופות בבדיקה וקרקת, ובהקפת ב' השוקיים בהשוואה אחת לרעותה, חזורני ב', אחר שנוכחתי לדעת שעל אף ס"ד חנני השי"ת בהכנת בדיקת העופות, מ"מ טעיתי בצורת פתיחת העוף, עד שהוטעתי ע"י כחנה הנכונה, ואחר שדברתי בקצרה עם הגאון ר"נ יברוב שליט"א, הוזהרו בעיני הדברים, ועמדתי מקום הטעות, ובלבולי הדברים שאירעה בשאלה זו, וכפי שאבאר להלן, והעולה מכל הדברים הוא עופות כשרים לכתחילה.

1. כתחילה נקדים רקע הרב, מקום ההזרקה הוא בראש השוק מקום העיגול, הזריקה היא תת עורית, מבנה עור העוף הוא, עור חיצון, תחתיו דבוק קרום דק ושקוף, ובנוסף ישנו קרום דק ושקוף העוטף את העוף, ההזרקה נעשית בצורה אלכסונית לתוך השדר, תחת קרום זה, החיסון מכיל חיידקים מומתים ותוספת שומנים ומרכיבים שונים, חלק מהחומר המוזרק נוזל תחת הקרום כלפי מטה, וכתוצאה מהיוצרות החומר במקום זה נוצרת דלקת תחת הקרום, תהליך הדלקת הוא כך, הכדוריות הלבנות נלחמות נגד החיידק לצורך כך מייצרים הכדוריות הלבנות מספר חומרים הגורמים לתיגבור כמות כדוריות הלבנות במקום הדלקת וכן חומרים להרחבת כלי הדם לצורך זה, חלק מחומרים אלו מורכבים מחלבונים, ונוצר במקום נוזל סמיך של מוגלה, התוצאה הניכרת לעינינו מבחוץ היא כתם לבן בקרום עם גפיחות מסוימת, דלקת זו ע"פ הרופאים אינה זיהומית, ובתרנגולות הודו ששוהים זמן נוסף עד לשחיטתם מתרפא מקום הדלקת, ונעלם מקום הכתם הנ"ל. דלקת זו כפי שאמרנו נמצאת תחת הקרום ומתחתיה ממש נוגעת בגיד החיצוני הרחב הנוטה לצד.

2. נידון השאלה זו, נוגע לגיד החיצון הרחב הנזכר בלבר, כיון שדלקת זו אינה מגיעה לשום גיד אחר אלא יש הפסק בשדר בריא, בין המקום הלקוי, לשאר הגידין, ובכה"ג לא נחשב בריעותא לגבי שאר הגידים, כמבואר בלבושי שדר ס"ז ס"ג, ובמקדש מעט אות ס"ז, ובזבחי צדק אות י"ח, וכן פסק המהרש"ם בדעת מי דעת ס"ט.

3. בבדיקה מדוקדקת שעשיתי במשחטה, בעשרות עופות, אחר שקילפתי היטב את כל הקרום הלקוי והגבהתי את הגיד, נמצא הגיד שלם ויפה, בלא כל שינוי במראה, ובמיטוש, ובחזוק, וגם בדקתי ומצאתי כי שוה לחלוטין בתכונתו, לגיד שברגל השניה, שלא הוזרק לתוכה.

4. אם כי במהלך הבדיקה, נתורעתי ל"קלקלים" שפירסם הגרנ"י בתחילה, שמצא שינויים שונים בגיד זה, כגון חיספוסים, שינוי צבע, וכיו"ב, שגם אני ראיתי אותם בעיני, אך לאחר שהתאזרתי בסבלנות, וניסיתי להמשיך לקלוף את הגיד, התגלה בפני הטעות הגדולה, שאותו חיספוס ושינוי מראה, אינו אלא שיירי הקרום הלקוי, ובהסרתה כראוי, מתגלה הגיד במלוא יופיו ותפארתו בלא שום מום וחסרון כלל, ואמנם בשיחה הקצרה שטוחחתי לאחמ"כ עם הגרנ"י, לא הזכיר כלל את ענין חיספוס הגיד וכו', שכנראה עמד על טעותו שטעה, וכפי שטעיתי אני ג"כ בזה וחזרתי בי.

5. והנה מה שעיינינו רואות בבדיקת מאות ואלפים גידים במקום הלכותא, ורואים שאין בכח לקותא זו לקלקל הגיד, הוא הכרעה ברורה לומר שאינו ריעותא כלל, אך מכיון שיש שואלים אף שבעיינינו רואות שאין לקותא זו גורמת להטריף את הגיד, מ"מ הרי הרמ"א סגר עלינו הדרך

אך נראה ברור שאין דברי הרמ"א אמורים לענין נ"ד, שכל דברים אמורים דק היכן שכבר יש לנו ריעותא ברורה לפנינו שיודעים שיש בכוחה לקלקל הגיד או להעיד על קלקול הגיד אבל כל שיש שינוי מסוים ולא הוחזק שיש בכוחו לקלקל הגיד אין צריך לחשוש לה ובודאי וכ"ש אחר שראינו בעינינו שבאמת אין בכוחה לקלקל הגיד, ומכיון שהלקותא הנמצאת, אינה מהנזכרות בפוסקים להחשב כריעותא, וכמו שנבאר להלן, לכך כל שלא ראינו שיש בכח ריעותא זו לקלקל הגיד לא מחזיקין ריעותא, שרק אחר שקבענו שהריעותא חשובה ריעותא אזי יש לחשוש שמא נפסק הגיד וממילא אין לנו בקיאין בבריקתה, אבל כל שלא קבענו שהמקרה הקיים הוא "ריעותא" אזי לא מחזיקין ריעותא והעוף בחזקת כשרות, ומכ"ש בשאנו רואים מאות ואלפים שאין בגיד כל שינוי, מזה מוכח שאינו ריעותא כלל לגיד, ואין צריך לחשוש ממנה שפגעה בגיד, וכן מבואר בחו"ד סימן נ' שרק היכא שיש ריעותא ברורה אסרינן בספק הסקול אבל כשיש ספק בריעותא עצמה מעמידים הבהמה בחזקת כשרות ומותרת, עיי"ש, וכן מבואר בשו"ת קנה בשם ח"א דלקבוע איכות הריעותא סמכין על בקיאותינו.

ו. ועוד נראה דבני"ד א"צ לכך, מכיון שכל הנידון הוא נוגע רק לגיד החיצוני הרחב בלבד, ולא לשאר הגידין וכנ"ל, א"כ בזה י"ל שאנו בקיאין, כיון שבפוסקים נאמרו ב' טעמים מדוע אא"ב או משום שיש הרבה גידין, או משום שהם דקין, וא"כ בני"ד שהספק נוגע לגיד אחד בלבד, ואינו מהגידין הדקין, אלא הוא רחב דיו, בזה אנו בקיאין עכ"פ לענין לקבוע שאינו ריעותא ודברי הרמ"א אמורים רק כשהריעותא הוא בבשר שבין כל הגידין כדמוכח מסברתו.

ז. סיכום הדברים: מאחר ואינו מריעותות הנזכרות בפוסקים אין לנו צריכים לחוש לה כל זמן שלא ראינו בפירוש שיש בכוחה לפגום הגיד, ואפילו אם נסתפק בו לחשש ריעותא מ"מ בזה יש לברר הדבר ע"י בדיקת הגיד וסומכים בזה על בקיאותינו.

ח. ועתה נבאר שאין בלקותא זו מהריעותות הנזכרים בפוסקים, תחילה יש לדון מצד המצאות מוגלה סביב הגיד שמא גורם לקלקול הגיד, הנה כאמור אין זה מיוחד בשור אלא נוזל סמך הנוצר ע"י התנגדות הכוריות הלבנות נגד החידק הגורמת להוצרות חומרים אלו, ושאלה זו כבר נידונה בעבר ע"י גדולי ישראל וצוק"ל והתירוהו מכמה טעמים, הגרי"ש אלישיב נקט שאינו נחשב כריעותא לגיד אפי' אם נדון את המוגלה מצד עצמה כריקבון, מ"מ מוגלה נחשבת כדבר נפרד ובפני עצמה מהבשר והגידים שסביבה ואינו בהכרח שתקלקל את הגידים שבסמוך לה, משא"כ ריקבון בשור המתערב הלאה בבשר עצמו ומטבעו שממשיך והולך הלאה והלאה שם חיישינן שפיר לליקוי הגידים ואמר ראי' לכך מדיאה דמלאה מוגלה כשרה כ"ז שלא הגיעה למצב של נשפכה בקיתון וכו' שהוא ליקוי גמור בבשר הדיאה עצמו ולא חיישינן שקלקלה המוגלה את עורות הדיאה וסימפוגיה זהיינו טעמא משום דטבע המוגלה שהוא נפרד ובפני עצמו מהבשר והעורות שסביבו עכת"ד (כן אמר להגר"א רובין שליט"א הו"ד בספרו עמודי שש פ"ה בעה"א ז-ח) והביא עוד שם שבבית מדרשו של הגרי"ש ואזנר מבשרים בכח"ג שנמצא מוגלה ונראת שהוא ע"פ מ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ג ס"ק טכשיט מים סביב הגיד שנוצרים ממחלה שאינה באה מפסיקת הגידין אין להטריף שאינו רומה לדקבון בשור שדרכו להתפשט עוד. ועל כן מצד המוגלה שאנו יודעים סיבתה ודאי אין מקום להטריף כהכרעת גדולי הדור הגרי"ש אלישיב והגר"ש ואזנר.

ט. אמנם הגר"י טוען להחשיב כריעותא מה שהקרום רבוק היטב לגיד, ובמחילת כ"ת לא ידעתי מנין והיכן מצא ריעותא זו שלא נמצא לא בראשונים ולא באחרונים ואין בו לא מן הסכרא ולא מן ההגיון מאחר וסיבת הרביקות ידועה שסיבתה אינה מהגיד אלא מהדלקת שיצרה מוגלה המכילה חומר רביק וכפי שכל בן אנוש נוכח לדעת כפצע מוגלתית שנוצר בגופו, ורומה למי שהזריק על הגיד דבק, שבודאי לא יעלה על הדעת להחשיבו כריעותא לגיד, וכן מוכח מסי' מ' לגבי טרפס הלב הרבוק ללב שהביא בשו"ע שיש אומרים שהוא חשש טריפה כשמוצאים קורט דם בלב שאז חוששים שיש נקב בלב וע"י הליחות היוצאים מהלב נדבק הטרפס ומוכח

טעצם הרביקות כשיודעים שהסיבה היא מבחוץ אינו חסרון כלל, וגם שם תמה ביד יהודה שאין כל ראייה ממה שנדבק לחשוש שניקב אף שהגורם הוא מצד חלב מ"מ יותר יש לומר שנגעשה ע"י שנתחמם הבשר וקלט הסומן אליו ובדאי תולים יותר בחולי וכל שלא שלט החולי אין לחוש עכ"ד ובדאי כאן שאנו יודעים סיבת הרביקות אין כאן ריעותא כלל [ומה שמו"ר הגר"מ ברנסדופר תלה הריעותא לפי חזק הרביקות אינו ענין לכאן שסם מצא שבחולי שגורם היבשות אם הוא במצב שנדבק היטב אזי גורם גם לקלקול הגידים ואם החולי לא שלט באופן שנדבק היטב לא מקלקל כמעט את הגידין אבל הקובע להחטיב ריעותא הוא לא מחמת הרביקות אלא משום החולי שמוצאים שמקלקל הגיד ואינו ענין לכאן כלל]

י. עוד יש לדון כאן ענין ריעותא ע"י הקלקול בקרום אם יש להחשיבו כרקבון בשר, הנה תחילה יש להרגיש כי על גבי הגיד החיצון אין בשר כלל אלא קרום בלבד ולכך אפילו אם נחשבו כקלקול הוא קלקול קרום ולא קלקול בשר ולכך יש להכשיר וכדלהלן [אני כותב זאת לאפוקי מה ששמעתי מכמה הטועים לומר שיש כאן רקבון בשר ממש והוא טעות כיון שבמקום זה אין בשר כלל ומה שרצה אחד לומר שנוצר בעוף שמן שלו יש בשר ע"ג הגיד, טעותו מוכחת על פניו שהרי אנו רואים באותו עוף עצמו ברגל השניה שאין בשר]

והנה הקרום מצד החיצון אינו מתמוסס והוא שלם, ומשינוי צבעו ללבן אין הוכחה על מסמוס שהרי גם בעור אדם השוהה בחמין מתלבן מראיתו, ומסעם זה גם אין להוכיח מרכותו של הקרום יותר מקרום בריא וכמו שניסתי לקרוע קרום שאינו לקוי וכנגד זה לקרוע קרום לקוי ומצאתי חילוק דק ביניהם שבקרום הלקוי נחתך בקלות יותר מהבריא, מ"מ נראה שאינו הוכחה ללקותא שהרי שינויים אלו מתהווים בכל עור דק, גם ע"י שהיה בחמים, וכמו"כ כאן יכול להתהוות בן ע"י שהצתבר ליחת המוגלה מתחתיו ואין להחזיקו ללקותא מחמת זה.

א. ונראה עוד דאף אם נחשוש שיש כאן קלקול בקרום מ"מ אינו ריעותא לענין הגיד דודאי קרום הדק כקליפת הסום בקל יכול להתקלקל ולכך אף אם ראינו גורם המקלקל קרום עדיין אינו הוכחה לחשוש שיוכל לקלקל גם גיד החזק ועב ממנו עשרות מונים, והוי בכלל לא מחזקין ריעותא, הגע בעצמך וכי כלי קל שראינו שיש בכוחו לקרוע נילון דק יהיה ראייה לחשוש שיש בכוחו לקרוע דבר עב וחזק ממנו, ולכך אינו דומה לרקבון בשר שהחשבוהו הפוסקים כריעותא לגיד.

ב. ונראה להוכיח בן מהפוסקים שלקותא בקרום אינו נחשב לריעותא כלל שכן מבואר בט"ז בסי' ל"ג סק"ט שכתב לענין ב' עורות הוטס שאם נתקלקל העליון אין לחוש לתחתון אלא א"כ שלט הלקותא בכולה מבואר מזה שלקותא בקרום לא נחשב ללקותא אפילו לקרום דק השוכב תחתיו אלא כשהוא שולט בכולו בלבד ומסריפים כיון שאין אנו בקיאים לבדוק הוטס [וכמוכן לענין כולו אין ללמוד משם דודאי לענין קרום תחתון כיון שהוא קרום בעלמא בקל מתקלקל ע"י העליון ובדרישה חלק גם בזה וגם לדעת הט"ז בסי' לו אין להחמיר בכולו וע"ש בלבושי שרד שכתב ע"ז שאין להוסיף על הסריפות]

ג. היוצא מכל הנ"ל שאין כאן ריעותא כלל לגבי הגיד שהלקותא שוכבת עליו, ולגבי שאר הגידין אין שום שייכות ללקותא זו.

ד. עוד יש להוסיף שמאחר ורואים שבעופות ההודו ששוהים יותר אחד החיסון מתרפא מקום הזריקה ומבואר בסי' ימין משה טנ"ו סק"ב דמנהג ירושלים כשיש ריעותא להשהות עד שתתרפא ואז לשוחסה ומותרת והיינו שלענין ריעותא מסתמכים על כך שאם נתרפאה על כרחך אינו ריעותא והו"ד ברכ"ת ס"ק נ"ג (וע"ש מ"ט ולפי"מ שביארנו א"צ לכך) ולפי"ז בענינינו שרואים שמתרפא בהודו וכפי הנראה גם יתרפא בתרנגולות סתם אין להחשיבו כריעותא

ה. אמנם בשיחה הקצרה שטחתי עם הגרנ"י התברר לי שכל הגידין שטוען שיש בהם ריעותא ומפרסם תמונות אודותם הם גידים אחרים שאינם קשורים כלל ועיקר ללקותא זו ודוצה להמציא חשש חדש שאין לו אחיזה לא במציאות ולא בפוסקים, ובמחכ"ת הרמה מטעה הציבור שאינם מודעים לפרטי הדברים וסוברים שהוא קשור ללקותא הנ"ל בשעה שאין קשר ושייכות כלל וכמו

טאבאר. הגרנ"י לוקח עופות מהכשרות שמזריקים בשוק ובדוק ברגל המוזרקות אחר שינויים בצורת הגיד וכשמוצא מיעוט מהגידין שנראה לו כשינוי תולה לומר שהגורם לשינוי הוא ע"י שהחומר נשפך לתוך חלל הרגל וגורם לטריפות מחמת שעושה שם לחלוחית, וסענה זו לענ"ד היא סענה שאין בה ממש טהרי להוכיח שיש טריפות ברגל שמזריקים בה אין צריך להגיע לשינויים בגידין שמוצא [שלהבחין בהם צריך עין מנוסה של בודק הרגל בכל לראות צורת הגידין ומבחין בשינויים וגם הרבה שינויים נעשים ע"י המליחה והטריה וגם הרבה מהשינויים שמחמירים שלא לאוכלם הם חומרא רחוקה מאד שלא מעידים כלל על קלקול הגיד שהרי גם בשאר איברים נמצאים שינויים ואין בהם סימן לקלקול כלל וכבר כתב בשו"ע הרב בסי' לג ס"ק טו שאין לך מן הנולדים שאין שינוי בתולדות הפרטים פעמים שזה נולד בחברבורות כנמר ופעמים בסומא שחורה או בסי' ירקרק או אדמדם עכ"ל ואינם כאתרוג ששינוי פוסל בו משום הדר אלא שאנו מחמירים בהם כשאנו מוצאים מחמת חומרא] ובאמת שבכל יום מוצאים עשרות טריפות גמורים, ברגל המוזרקות ובכ"ז אינו הוכחה כלל שהוא מחמת הזריקה, מכיון שבאותה מידה מוצאים ברגל הסניה ובסתי הרגלים גם יחד וגם באלו שמזריקים בחזה מוצאים טריפות באותה מידה ועל כן אין כאן אפילו צל לתלות בכך, ומה שנשפך לפעמים החומר לחלל הרגל אינו גורם שם לדלקת והוא בכלל מה שכתב בשב"ל הג"ל שאין לחוש למים הנמצאים ברגל.

טז. ומה שמוצאים טריפות בבהמות ועופות אף שיצאו בכשרות מהמפעל אינו מן השאלה כלל שהרי חז"ל כבר אמרו שמיעוט בע"ח הם טריפה אלא שאנו סומכים על הרוב ורק כשידוע לנו הטריפות נחשוש לו ובדאי אם נחזר בכל הבהמות והעופות שהכשרות לאבילה ונבדוק בכל הי"ח טריפות נמצא בהם מיעוט טריפה ומ"מ אין בזה כל חשש כלל כל זמן שלא ידענו מכן ראולין בתר רוב ופשוט. ועל כן אין בכל הגידין [שלדעתו הם שינויים] שום חשש לענין הזריקות בשוק ואף לדעתו אין לו שום שייכות וקשר ללקותא שעורר עליה בתחילה.

יז. בנוסף הוסיף לי הגרנ"י נתון שבדק בשני משקים והתברר כי במשק שהזריקו בשוק היתה אחוזי תמותה גבוהים מבמשק שהזריקו בחזה. ונפלאתי מאד על ת"ח גדול כמוהו שעלתה על ליבו לטעון טענות סרק כאלו וכי מיתה קובעת טריפות הרי בדור לכל שכשנשאל לדופאים כיום יאמרו שנפסק גיד אחד אינו גורם למיתה ומ"מ חז"ל קבעו לנו מהו טריפה ומהו אינו טריפה ומיניה לא נזוע וענין תמותה לא מעלה ולא מוריד לענינינו. ומה גם שסיבת חילוק התמותה מסתבר מאד שהוא מאותו מחלה שמחמתה מחסנים את העופות ויעילות החיסון בחזה טובה מבחינה רפואית מאשר בשוק ע"י התפשטותה בגוף ומחמת חוסר החיסון בעופות המוזרקים בשוק שולטת המחלה וגורמת תמותה גדולה יותר.

יח. מסקנת הדברים: הלקותא שנגרמת ע"י ההזרקה אינה ריעותא כלל לענין הגיד והעופות כשרים לכתחילה בלא חשש כלל וכל הגידים המשונים שמפרסם הגרנ"י שליט"א אינם שייכים כלל לענין נידון ההזרקה ואינם מפחיתים ברמת כשרות העופות כלל ושאר הנתונים שמביא אין בהם ממש.

יט. אך מהחובה להתרות כי בידוע מחס בחלל הגוף הוא טריפה מחשש שניקב אחד מהאיברים הפנימיים, ומצב הנוהג כהיום בכל ההכשרים שנותנים לנכרי להזריק לתוך האפרוח כשהוא אך בן ב' שבועות וע"י כל סטיה קטנה יכול המחש להגיע למקום המטריף, הוא שעדוריה שלא היתה כמותה ולענין זה אין משנה היכן מזריקים אם בחזה או בשוק או בגפה הרי בסטיה של ס"מ מטריף ואף טמעמידים מסגיה על כך הרי אין בכוחו להסגיה במאת האחוזים כידוע ועל כן צריך לטכס עצה למצוא דרך שלא יצטרכו לחסן באמצעות הזרקה וכל מי שיש בכוחו לפעול בדבר ולטכס עיצה בדבר מחובתו לעשות כן וזכות הרבים תלויה בידו (ודוקא לענין זה יש רווח פורתא בכתם הנוצר מהזריקה בשוק שרואים על ידה שלא פגע באיברים הנטרפים ע"י המחט) ויעזור השי"ת שלא ניכשל לעולם ועד.

הכו"ח בתפילה שלא נכשל בדבר הלכה
מנחם מנרל הניג